

På besök i Azkaban - rättsskipning i J.K. Rowlings Harry Potter-böcker

Helen Korpak

Det har gått ett decennium sedan jag som elvaåring låg i min utdragbara barnsäng och grät över brevet från Hogwarts som inte kommit trots att rätt tidspunkt infunnit sig. Sedan dess har jag gått ut lågstadiet, gått ut högstadiet, tagit studenten, jobbat och varit inskriven vid två olika universitet. Potter finns envist kvar. Mitt förhållande till Jo Rowlings bokserie påminner om ett förhållande med en vän man umgåtts väldigt mycket med - man kan umgås så gott som varje dag, men hamnar ibland i situationer då allt i den andra irriterar.

I en bokserie bestående av sju böcker med sammanlagt över 4000 sidor är det ofrånkomligt att läsaren hittar något som inte faller denne på den berömda läppen. Detta betyder inte att hela serien skulle vara dålig för det - tvärtom. Det finns något trollbindande över serien om den föräldralöse trollkarlen Harry Potter som går i en magisk internatskola och som vid sidan om det också måste kämpa mot det onda. En stor del av denna magi ligger troligen i de kontroverser som Rowling både medvetet och omedvetet vävt in i sin fantasivärld. För vem skulle orka debattera Potter ifall det inte fanns något som delade åsikter och krävde analys?

Akademiker, kritiker, präster, lärare, föräldrar - Rowling och hennes författarskap har blivit åtgångna av representanter från de flesta tänkbara grupper. Artiklar med namn som "Can 35 Million Book Buyers Be Wrong? Yes"¹ och anklagelser om att Potter-böckerna är "dålig litteratur" som inte borde läsas var speciellt populära vid böckernas stora genombrott runt år 2000, men förekommer fortfarande och känns egentligen inte värda att diskuteras. Visst finns det saker som tål kritik i Rowlings böcker - men till dem hör knappast huruvida serien borde läsas eller ej. För läses görs den i vilket fall som helst.

Det har redan forskats en del i Harry Potter. Otaliga artiklar har skrivits om böckerna och fantasygenren (både den litterära och den filmatiska) har fått mycket uppmärksamhet under det senaste decenniet. Boken "The Ivory Tower and Harry Potter"² består av intressanta akademiska essäer om Rowlings magiska värld, och på nätet hittar man lätt uppsjöar av kritiska essäer och analyser. Ofta ligger texternas fokus på sexism, genus och rasism i Potter-böckerna, och det är onekligen ett intressant fält. Något som inte tagits upp lika flitigt är det politiska klimatet Rowling skapat i sina böcker. Som författare till böcker som utspelar sig i ett slags magiskt mikrokosmos har Rowling haft total makt över allt i sin Potter-värld, från samhällsstruktur till politik. Därför är det intressant att Rowling, som öppet stöder Storbritanniens labourparti valt att skapa ett högst konservativt samhälle. Richard Adams kallar i sin essä "Harry Potter and the closet conservative"³ Harry Potter för en tory och jämför den moderna trollkarlsvärlden (Rowlings böcker utspelar sig från 1991-1998) med England år 1918. Jag har själv i egenskap av läsare klart störts av det oerhört odemokratiska samhälle som det magiska Storbritannien är, och tycker att många inslag av fascism finns att skåda. Hur tar det sig uttryck?

---

¹ Harold Bloom, Wall Street Journal, 11.7.2000

² "The Ivory Tower and Harry Potter: Perspectives on a Literary Phenomenon", Red. Lana A. Whited, University of Missouri Press, 2002

³ voiceoftheturtle.org, 2001

Det mest intressanta exemplet på tendenser till totalitarism i Rowlings trollkarlsvärld är fängelset Azkaban. Liksom Alcatraz i San Franciscobukten är Azkaban beläget på en ö och utgör för majoriteten av fångarna livets slutstation, trots en teoretisk frånvaro av dödsstraff i det brittiska magiska samhället. Azkaban upprätthålls och vaktas av dementorer, varelser som Rowling utvecklat under en tid av klinisk depression. Dementorerna är depressionen förkroppsligad - själlösa varelser i svart som lever på människors glädje och positiva känslor och som i gengäld får en person att återuppleva sina värsta minnen (även förträngda sådana). De har dessutom en förmåga som används som det ultimata straffet för brottslingar; nämligen att suga ut en människas själ genom munnen med hjälp av det hål de har i sitt ögonlösa ansikte - detta kallas för en dementors kyss. Användningen av dementorer som fångvaktare fyller lätt kriterier för brott mot mänskliga rättigheter - redan en kort vistelse i Azkaban beskrivs som tortyr, dementorernas inverkan på psyket är omedelbar.

Fångenskap i fängelse är de flesta västerländska staters sätt att straffa kriminella, men det var först på 1800-talet som denna användning av fångelser inleddes - före det var fångelser vanligtvis vänteplatser, till exempel för dödsdömda fångar. Storbritannien var ett av de första länderna i världen som förnyade sitt fängelsesystem, men avskaffandet av dödsstraffet dröjde till 1964; sedan dess har straffet för mord varit livstids fängelse med möjlighet till villkorlig frigivning. Enligt FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna har alla människor rätt till en offentlig rättegång av en opartisk domstol. Vidare förbjuds tortyr och omänsklig eller förnedrande bestraffning. Man kan bara dra som slutsats att det magiska samhället inte förnyat sitt rättssystem i samma veva som mugglarna*, och inte heller skrivit under deklarationen om mänskliga rättigheter. Karin E. Westman drar i essän "Specters of Thatcherism - Contemporary British Culture in J.K. Rowling's Harry Potter Series"⁴ paralleller mellan Thatcher-eran och Rowlings magiska samhälle, men inte ens the Iron Lady kan mäta sig med Potter-böckernas politiska antagonister.

Fångenskap i Azkaban innebär ingen rehabilitering eller sinnesundersökning, utan inspärning i cell utan möjlighet till utomhusvistelse, under konstant inflytande av dementorerna. Livstids fängelse är det strängaste straffet en magisk person kan dömas till - dementorernas kyss verkar vara reserverad för undantagsfall - men detta innebär i princip ett dödsstraff som sakta men säkert verkställs. I den fjärde boken, *Harry Potter and the Goblet of Fire*, får läsaren för första gången konkret fakta om Azkaban, då ex-fången Sirius Black berättar om fängelset:

"Most go mad in there, and plenty stop eating in the end. They lose the will to live"

(the Goblet of Fire)

Black själv chockerar människor genom att inte bli sinnessjuk under sin långa fängelsetid - dödsfall inom ett år av fångenskap i Azkaban beskrivs som fullkomligt vanligt. Black representerar också den oskyldigt dömda i bokserien - efter att ha utmålats som den ondaste av onda i den tredje boken *the Prisoner of Azkaban* (uppkallad efter honom) kommer det fram att han iscensatts för mord och skickats till Azkaban utan rättegång. Bristen på ett domstolsbeslut i Blacks fall passerar relativt obemärkt i Rowlings böcker. I själva verket nämns det bara en gång av Black i en diskussion, och det med föga alarmerad respons.

"D'you know Crouch, then?" said Harry.

Sirius's face darkened. He suddenly looked as menacing as he had the night when Harry first met him, the night when Harry still believed Sirius to be a murderer.

---

⁴ "The Ivory Tower and Harry Potter: Perspectives on a Literary Phenomenon"

"Oh I know Crouch all right," he said quietly. "He was the one who gave the order for me to be sent to Azkaban - without a trial."

"What?" said Ron and Hermione together.

"You're kidding!" said Harry.

"No, I'm not," said Sirius [...]

(the Goblet of Fire)

Sirius Black är knappast ett enskilt fall, och faktum är att ingen verkar speciellt upprörd över den möjliga bristen på rättegångar. Azkaban är för det mesta fullt av onda brottslingar, vem bryr sig då om ifall deras inspärning skett enligt internationell praxis eller ej? Ändå händer det upprepade gånger att oskyldiga fängslas och förs till Azkaban, bland dem Harry Potters goda vän Rubeus Hagrid. Få människor ifrågasätter detta rättssystem, framför allt inte Harry eller hans vapendragare Ron Weasley (som ofta får stå för böckernas vardagskomik genom att vara sexistisk eller rasistisk gentemot intelligenta magiska varelser).

Läsaren får också ta del i 'riktiga' rättegångar och följa med hur de anklagade antingen döms eller frias. I *the Goblet of Fire* dyker Harry Potter ner i ett så kallat minnessäll, i vilken minnen kan förvaras, och får se rättegångar i vilka diverse personer anklagas för associering med den onda trollkarlen Voldemort, seriens huvudsakliga antagonist. Dessa rättegångar hålls i det magiska ministeriet och leds av *the minister of magic* som i Rowlings värld är den politiska storpampen (ofta med diktatoriska tendenser), en motsvarighet till Storbritanniens premiärminister. Det behöver knappast ens nämnas att den magiska ministern ofta är jävig och klart partisk - själva juryn, *the wizengamot*, bestämmer genom omröstning den anklagades straff, men följer för det mesta ministerns linje. Då Harry Potter själv ställs inför rätta för användning av magi utanför skolan som minderåring i den femte boken, *the Order of the Phoenix*, är ministern Cornelius Fudge fast besluten om att få honom dömd. Harrys vittnesmål avbryts ideligen, och när han till slut med hjälp av sin skolas fantastiska och genomgoda rektor Dumbledore (som agerar som försvar) får ett vittne inkallat tas denna inte på allvar och behandlas dessutom illa på grund av sin status som *squib* (på svenska översatt till ynk)**.

"Enough, enough!" said Fudge, with a very supercilious look on his face. "I'm sorry to interrupt what I'm sure would have been a very well-rehearsed story - "

Dumbledore cleared his throat. [...]

"We do, in fact, have a witness [...]," he said. [...]

Fudge's plump face semmed to slacken, as though somebody had let air out of it. [...] "We haven't got time to listen to more tarradiddles, I'm afraid, Dumbledore. I want this dealt with quickly -"

"I may be wrong," said Dumbledore pleasantly, "but I am sure that under the Wizengamot Charter of Rights, the accused has the right to present witnesses for his or her case? [...]"

(The Order of the Phoenix)

Vissa regulationer för rättsväsendet finns alltså, men dessa verkar inte följas speciellt noggrant. I de rättegångar som Harry följer i minnessället finns flera bevis på detta. I ett fall ställs en grupp personer kollektivt till rätta utan några som helst förutsättningar till att försvara sig eftersom deras brott (tortyr) anses vara så vidrigt att det ger beslutsfattarna rätt att hålla en på alla sätt odemokratisk och partisk rättegång. I ett annat fall är den åklagade en känd quidditchspelare***, vilket väcker sympatier i juryn som istället för att ta sitt arbete på allvar gratulerar den åklagade för

hans insats i senaste landslagsmatch och prompt friger honom. I det tredje fallet tillåts en kriminell person köpa sig fri från Azkaban genom att inför rätten namnge personer som varit Voldemorts anhängare. Frigivande som följd av tjallande upprepas även senare i bokserien.

I Rowlings värld existerar det tre magiska förbannelser som automatiskt ger utövaren livstids fängelse - imperius (total kontroll över andra människor), cruciatus (tortyr) och avada kedavra (mord). Olika omständigheter för användandet av dessa formler (som användningen av imperiusförbannelsen i självförsvar) tas inte i beaktande, vilket redan i sig självt säger en del om rättssystemet. Ett intressant faktum är också att alla som döms i Rowlings böcker får Azkaban som straff. Det finns inga nyanser, ingen skillnad görs mellan stora och små brott. En tjuv får samma straff som en psykopatisk massmördare i ett system där ett enda livsfarligt fängelse existerar.

I den sjunde och sista Potter-boken, *the Deathly Hallows*, berättas proferssor Dumbledores livs historia, som under en stor del av bokserien utgjort något av ett mysterium. Det kommer fram att han som ung bevittnat sin far bli vigilant och på egen hand straffa mugglare som attackerat familjens yngsta dotter, den sexåriga Ariana - något som fått henne att bli traumatiserad och handikappad för livet. Den allmänna analysen av Arianas öde är att Rowling mellan raderna menar att hennes attack är en våldtäkt. Dumbledores bror Aberforth berättar om händelsen:

"When my sister was six years old, she was attacked, set upon, by three Muggle boys. They'd seen her doing magic, spying through the back garden hedge: she was a kid, she couldn't control it, no witch or wizard can at that age. What they saw scared them, I expect. They forced their way through the hedge, and when she couldn't show them the trick, they got a bit carried away trying to stop the little freak doing it."

Hermione's eyes were huge in the firelight: Ron looked slightly sick. [...]

"It destroyed her, what they did: she was never right again.[...]"

(The Deathly Hallows)

Fadern bestämmer sig för att skipa rättvisa på egen hand eftersom erkännandet att Ariana som följd av attacken blivit oberäknelig skulle leda till livstids institutionalisering av dottern - som följd döms han till fängelse och dör i Azkaban.

Döden är ständigt närvarande i Potter-böckerna; Rowling har själv sagt att det i själva verket är huvudtemat i serien. Många viktiga och älskade karaktärer dör, speciellt i de senare böckerna, och det är intressant att se hur huvudpersonerna sörjer samtidigt som de för det mesta inte bryr sig om den större bilden; om samhället som indirekt lett till de flesta personers död. Rowlings samhälle må vara magiskt, men det har inga rätta lösningar och ingen sanning att erbjuda. Magi leder inte till lycka, säger Rowling gång på gång mellan raderna. Som vuxen är jag nästan nöjd att brevet från Hogwarts aldrig kom.

* Mugglare - Rowlings benämning på person utan magiska krafter

** Squib - ickemagisk person född i en familj i vilken minst ena föräldern innehar magiska egenskaper

*** Quidditch - magisk sport i vilken spelarna flyger på kvastar